

لاجر و فایز

مرکز مشاوره تحصیلی
علیرضا افشار

درس اول

سبک بازگشت

- این سبک در دوران حکومت‌های افشاریه، زندیه و ابتدای قاجار رواج داشت.
- در این سبک، شاعران به تقلید از آثار پیشینیان پرداختند و شعر را به سبک خراسانی و عراقی بازگشت دادند.

عوامل سیاسی و اجتماعی مؤثر در ایجاد نهضت بازگشت:

- ۱- تراج کتابخانه اصفهان که سبب شد تعدادی از کتاب‌های کتابخانه سلطنتی به دست مردم افتد و ارتباط مجدد اهل ذوق با ادب کهن برقرار شود؛
- ۲- توجه به ادبیات در دربار قاجاریه و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان؛
- ۳- تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیه تزاری.

تأسیس انجمن‌های ادبی

- در این دوره انجمن‌های ادبی تأسیس شدند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:
 - ۱- انجمن ادبی اصفهان ← با اداره مشتاق اصفهانی
 - ۲- انجمن ادبی نشاط ← تأسیس عبدالوهاب نشاط
 - ۳- انجمن ادبی خاقان ← به ریاست فتحعلی‌شاه ← هدف: شعر فارسی را از تباهی و انحطاط اواخر دوره صفویه و بعد از آن رها کند.
- اهمیت شاعران سبک بازگشت در این بود که توانستند زبان شعر را از آن سستی که در اواخر سبک هندی در آن به وجود آمده بود، نجات دهند.

۱- بازگشت به قصیده‌سرایی به سبک خراسانی و عهد سلجوقی ← صبای کاشانی، قانلی شیرازی، سروش اصفهانی

شاعران سبک بازگشت

۲- بازگشت به غزل‌سرایی به سبک عراقی (حافظ و سعدی) ← مجمر اصفهانی، فروغی بسطامی و نشاط اصفهانی

ادبیات مشروطه (دوره بیداری)

- به نوعی از ادبیات که گویای اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی روزگار مشروطه است، «ادبیات بیداری» یا «ادبیات مشروطه» گفته‌اند.

عوامل مؤثر در بیداری جامعه و انقلاب مشروطه:

- ۱- تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس و توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید؛
 - ۲- کوشش‌های عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی‌شاه در روی آوردن به دانش و فنون نوین؛
 - ۳- اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل؛
 - ۴- رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی؛
 - ۵- تأسیس مدرسه دارالفنون به فرمان امیرکبیر و آموزش دانش‌های نوین در آن.
- ادبیات بیداری با ظهور مفاهیمی نو مثل آزادی، وطن، قانون‌خواهی و مبارزه با استبداد و استعمار شکل گرفت.

ویژگی‌های شعر دوره بیداری:

- ۱- زبان محاوره‌ای شعر برای قابل فهم بودن و انتقال مفاهیم جدید
- ۲- شکل‌گیری نهضت ساده‌نویسی همراه با نهضت آزادی‌خواهی
- ۳- شعر از نظر آنان بیان هنرمندانه واقعیات و وسیله‌ای برای بهبود زندگی بود.

برخی از شاعران این دوره:

ادیب‌الممالک فراهانی - سیداشرف‌الدین گیلانی - ایرج میرزا - عارف‌قزوینی - محمدتقی بهار - فرخی یزدی

ادیب‌الممالک فراهانی:

- از جانب مظفرالدین‌شاه به ادیب‌الممالک ملقب شد.
- فعالیت اصلی اش روزنامه‌نگاری بود.
- سردبیری روزنامه مجلس را برعهده داشت.
- در قصیده بیشتر از قالب‌های دیگر طبع‌آزمایی کرده و مضامین وطنی، سیاسی و اجتماعی در شعرش آشکارتر است.
- از سروده‌هایش: جنگ ننگ است در شریعت من جز پی پاس دین و حفظ وطن

سید اشرف‌الدین گیلانی

- به نسیم شمال مشهور بود.
- او توانست با شعرهای ساده و عامیانه‌اش در میان مردم جایگاه مناسبی پیدا کند.
- شعرهای او به زبان ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن در روزنامه «نسیم شمال» به چاپ می‌رسید.
- از نمونه‌های اشعار انتقادی او شعر «ای قلم» است که با بیت زیر آغاز می‌شود:
غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم
خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم

ایرج میرزا

- در به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان مهارت بسیار داشت.
- در طنز، هجو و هزل چیره‌دست بود.
- در شعر وی اگرچه اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد، ولی جایگاه خانوادگی (از نوادگان فتحعلی‌شاه قاجار) و تفکرات شخصی او، مانع از آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار گیرد.
- ایرج میرزا از شعرهای غربی نیز ترجمه‌هایی منظوم پدید آورده است که قطعه «قلب مادر» یکی از آن نمونه‌هاست و با بیت زیر آغاز می‌شود:
داد معشوقه به عاشق پیغام
که کند مادر تو با من جنگ

عارف قزوینی

- شاعر وطنی و از موسیقی‌دانان بزرگ عهد مشروطیت بود.
- عرصه هنر وی تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی‌ای بود که در برانگیختن مردم و آزادی‌خواهی نقش بسیار مؤثری داشت.
- شعر عارف، ساده و دور از پیچیدگی بود.
- وی مضامین وطن‌دوستی و ستیز با نادانی را با آوازی زیبا و پرشور می‌خواند.

- بیت زیر از تصنیف معروف او است:

از خون جوانان وطن لاله دمیده از ماتم سرو قدشان سرو خمیده

محمدتقی بهار (ملک‌الشعرا)

- او، با زبان حماسی و در سبک خراسانی شعر می‌سرود.
- بهار علاوه بر تحقیق و تدریس در دانشگاه، در حوزه سیاست و روزنامه‌نویسی نیز فعالیت داشت.
- برخی از آثار او: تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران - سبک‌شناسی - تاریخ تطوّر نظم فارسی - دیوان اشعار
- سرآغاز یکی از سروده‌های او:

من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید

فرخی یزدی

- او را به سبب آزادی‌خواهی، به زندان انداختند.
 - تحت تأثیر شاعران گذشته، به ویژه مسعود سعد و سعدی بود.
 - آشنایی با سعدی طبع فرخی را شکوفا ساخت.
 - در دوره هفتم مجلس نماینده مردم یزد شد و در نهایت جانش را در راه آزادی فدا کرد.
 - بیت زیر سرآغاز یکی از سروده‌های اوست:
- آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی دست خود ز جان شستم از برای آزادی

نثر فارسی در قرن‌های ۱۲ و ۱۳ (دوره بیداری)

- در سال‌های انقلاب مشروطه در نثر فارسی دگرگونی‌هایی به وجود می‌آید که نثر را به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق می‌دهد.
- عوامل ساده‌شدن نثر در دوره بیداری:

۱- رواج و گسترش روزنامه

۲- روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با ادبیات اروپا

۳- تغییر مخاطب نوشته‌ها

- از پیشگامان نثر ساده این دوره:

قائم‌مقام فراهانی - ناصرالدین‌شاه قاجار - عبدالرحیم طالبوف - میرزا آقاخان کرمانی - زین‌العابدین مراغه‌ای - علامه دهخدا

موضوع‌ها و حوزه‌های ادبی نثر مشروطه:

۱- روزنامه‌نگاری

۲- داستان‌نویسی

۳- نمایش‌نامه‌نویسی

۴- ترجمه

۵- تحقیقات ادبی و تاریخی

مهم‌ترین روزنامه‌های دوره بیداری (مشروطه):

- ۱- صور اسرافیل ← با مدیریت میرزا جهانگیرخان صور اسرافیل
- ۲- نسیم شمال ← با مدیریت و نویسندگی سیداشرفالدین گیلانی
- ۳- مجلهٔ بهار ← با مدیریت میرزا یوسفخان اعتصامی آشتیانی (پدر پروین اعتصامی)
- ۴- مجلهٔ دانشکده و نوبهار ← با مدیریت ملک‌الشعرا بهار

داستان‌نویسی (رمان‌نویسی)

- داستان‌نویسی به شیوهٔ جدید (رمان‌نویسی) در ادبیات کلاسیک فارسی سابقه ندارد.
- پیش از انقلاب مشروطه، نویسندگان ایرانی نوشتن رمان (داستان بلند) به مفهوم امروزی را از طریق ترجمهٔ رمان‌های تاریخی غربی آغاز کردند.
- بیشترین رویکرد نویسندگان به رمان‌های تاریخی بود؛ زیرا:
 - ۱- نوعی باستان‌گرایی و روحیهٔ کاوشگرانه در شناخت هویت گذشته میان آن‌ها حاکم بود.
 - ۲- نگارش رمان‌های تاریخی و اجتماعی سطحی در قیاس با کارهایی مثل روزنامه‌نویسی یا نوشتن رمان سیاسی، دردسر کمتری داشت.
- از رمان‌نویسان عصر مشروطه:
 - محمدباقر میرزا خسروی ← با رمان «شمس و طغرا»
 - میرزا حسن خان بدیع ← با دو اثر «شمس‌الدین و قمر» و «داستان باستان»

نمایش‌نامه‌نویسی

- در دورهٔ ناصرالدین‌شاه با رفت‌وآمد ایرانیان به اروپا، این نوع ادبی هم رواج یافت.
- اولین کسی که در ایران به نوشتن نمایش‌نامهٔ فارسی پرداخت، میرزا آقا تبریزی بود.
- زبان این نمایش‌نامه‌ها مانند نثر داستانی قبل از مشروطه ساده، روان، بی‌تکلف و عوام‌فهم است.

ترجمه

- ترجمهٔ آثار اروپایی در ایران با تأسیس چاپخانه در زمان فتحعلی‌شاه آغاز شد.
- از مهم‌ترین آثار ترجمه‌شده در این دوره می‌توان از «سرگذشت حاجی بابای اصفهانی» اثر جیمز موریه نام برد که میرزا حبیب اصفهانی آن را ترجمه کرده‌است.

تحقیقات ادبی و تاریخی

- تحقیقات ادبی و تاریخی در محدودهٔ تاریخی مشروطه به علت اشتغال اهل قلم به روزنامه‌نویسی و موضوعات دیگر، جاذبه‌ای نداشت.
- تنها اثر قابل توجه، «تاریخ بیداری ایرانیان» تألیف ناظم‌الاسلام کرمانی است که موضوع آن تاریخ مشروطه است.

برخی از نویسندگان دورهٔ بیداری: قائم‌مقام فراهانی - علی‌اکبر دهخدا

قائم‌مقام فراهانی

- قبل از وی سبک نویسندگان فارسی با تکلف و تصنع همراه بود.
- او با تغییر سبک نگارش، تکلف را در نثر از بین برد و مسائل عصر را با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف، به سبک گلستان سعدی نوشت و موجب اقبال عامه به نثر گردید.

- قائم مقام احیاکننده نثر فارسی است و «منشآت» مهم ترین اثر قائم مقام است.
- متن «مخدوم مهربان من ...» اثر اوست.

علی اکبر دهخدا

- از پیشگامان نثر جدید فارسی است، شعر هم می سرود.
- وی با روزنامه صور اسرافیل همکاری داشت و مجموعه نوشته های طنزآمیز سیاسی - اجتماعی او با عنوان «چرند و پرند» در آن روزنامه منتشر می شد.
- دهخدا بعدها در استانبول روزنامه «سروش» را منتشر کرد.
- او در رواج نثر ساده و عامیانه که بعدها در داستان های محمدعلی جمالزاده و صادق هدایت به کار رفت، نقش مؤثری داشت.
- حاصل پژوهش های او در فرهنگ نویسی، کتاب ارزشمند «لغت نامه» است که مفصل ترین کتاب لغت زبان فارسی محسوب می شود.
- «امثال و حکم» از دیگر آثار اوست.
- متن «ننه، هان! این زمین روی چیه؟ ...» نیز اثر دهخدا است.

مرکز مشاوره تحصیلی

علیرضا افشار

درس دوم

- اوزان همسان از تکرار یکنواخت یک پایه آوایی و اوزان همسان دولختی که از تکرار متناوب دو پایه یا رکن حاصل می‌شود.
- در قلمرو شعر فارسی، وزن و موسیقی سروده‌ها، همواره از نوعی نظم آهنگین و موسیقی پیروی نمی‌کنند؛ بلکه در شعر فارسی، اوزان دلنشین و گوش‌نوازی وجود دارد که نظمی ناهمسان دارند. در این‌گونه وزن‌ها، «وزن‌واژه‌ها» ناهمگون و غیر تکراری‌اند.
- برای مشخص کردن وزن هر بیت، نخست، هجاهای بیت را به صورت تکراری یا همسان یک‌پایه‌ای دسته‌بندی می‌کنیم؛ در صورتی که نظمی همسان حاصل نشد، آن را با نظم همسان دولختی می‌سنجیم؛ یعنی هجاها را به صورت ۴ تایی یا ۳ تایی یا ۳ تایی یا ۴ تایی برش می‌زنیم. اگر نظم برش‌های آوایی بیت، با هیچ یک از این شیوه‌ها ممکن نبود، با توجه به درک آهنگ و موسیقی بیت، پایه‌ها را به صورت نظم ناهمسان مشخص می‌کنیم و وزن آن را تعیین می‌کنیم.
- در ساماندهی نشانه‌های هجایی، همواره این‌گونه نیست که با یک روش، روبه‌رو باشیم.
- در تعیین مرز پایه‌ها و نیز دسته‌بندی هجاها (نشانه‌های هجایی)، نظم همسان، بر چینش و دسته‌بندی ناهمسان ترجیح دارد.

پرکاربردترین اوزان ناهمسان:

مستفعلن مفاعله مستفعلن فَعْل	بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست	بگشای لب که قند فراوانم آرزوست
مفاعله مفاعله مفاعله فَعْلن	به حسن خلق و وفا کس به یار ما نرسد	تو را در این سخن انکار کار ما نرسد
مستفعل فاعلات مستفعل	از کرده خویشتن پشیمانم	جز توبه ره دگر نمی‌دانم
فاعلاتن مفاعله فَعْلن	درد عشقی کشیده‌ام که می‌پرس	زهر هجری کشیده‌ام که می‌پرس
مفتعلن فاعلات مفتعلن فَع	ماه فرو مانند از جمال محمد	سرو نباشد به اعتدال محمد
مستفعل فاعلات مستفعل	لاف از سخن چو در توان زد	آن خشت بود که پر توان زد
مستفعلن مفاعله مستفعل	ای آن که غمگنی و سزاواری	وندن نهان سرشک همی باری

مرکز مشاوره تحصیلی

علیرضا افشار

درس سوم

- آرایه‌های مراعات نظیر، تلمیح و تضمین در بدیع معنوی بررسی می‌شوند.
- منظور از بدیع معنوی، آرایه‌هایی است که از لطف تعبیر و زیبایی معنی به وجود می‌آید.

مراعات نظیر (تناسب)

- مراعات نظیر (تناسب) در اصطلاح ادبی، آوردن واژه‌هایی است در سخن که با یکدیگر ارتباط معنایی (غیر از تضاد) داشته و یادآور یکدیگر باشند. چند مثال:

هر کاو نظری دارد با یار کمان ابرو باید که سپر باشد پیش همه پیکان‌ها	واژه‌های کمان، سپر و پیکان تناسب دارند.
شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هایل کجا دانند حال ما سبکباران ساحل‌ها	موج و گرداب و ساحل تناسب دارند.

- گاهی اوقات، واژه‌هایی که با هم تناسب دارند، از یک دسته نیستند و به دلیلی یادآور یکدیگرند. مثلاً گنج، ویرانه و مار

تلمیح

- تلمیح در لغت به معنی اشاره کردن با گوشه چشم است و در اصطلاح ادبی آن است که سخنور در کلام خود، به داستان، آیه، حدیث یا ضرب‌المثل اشاره کند. چند مثال:

جانم ملول گشت ز فرعون و ظلم او آن نور روی موسی عمرانم آرزوست	تلمیح به داستان موسی(ع) و فرعون
یار بی‌پرده از در و دیوار در تجلی است یا اولی‌الابصار	تلمیح به آیه قرآن: «فأینما تولّو فثمّ وجه الله»

- تلمیح، گنجاندن یک مفهوم بلند در سخنی کوتاه است که معانی بسیار را در کمترین واژه‌ها جای می‌دهد.
- لازمه دریافت معنی و زیبایی تلمیح یا شرط لذت بردن از این آرایه، آشنایی با آن داستان، آیه و حدیث است.

تضمین

- تضمین در لغت به معنی ضمانت کردن و متعهد شدن به انجام کاری است.
- در علم بدیع، آوردن آیه، حدیث، مصراع، بیت، یا سخن دیگری را در شعر یا کلام تضمین گویند.
- در تضمین شعر یا سخن دیگران، گاه به نام آن شاعر یا نویسنده اشاره می‌شود و گاه نیز نام او به دلیل شهرت نمی‌آید. چند مثال از تضمین:

حافظ از جور تو، حاشا که بگرداند روی	«من از آن روز که در بند توام، آزادم»
خیز تا خاطر بدان ترک سمرقندی دهیم	کز نسیمش «بوی جوی مولیان آید همی»
بهر این فرمود رحمان ای پسر	«کل یوم هو فی شأن» ای پسر

درس چهارم

- سبک بازگشت تغییر و تحول چندانی در شیوه‌ها و ویژگی‌های سخن به وجود نیاورد. بلکه بازگشتی به دوره‌های خراسانی و عراقی بود.

سبک شعر دوره بیداری

سطح زبانی:

- سادگی و روانی از بارزترین شاخصه‌های زبان شعر عصر بیداری است.
- شعر این دوره به دلیل موقعیت اجتماعی و انقلابی، برای عامه مردم قابل فهم است.
- توجه به مردم و استفاده از شعر برای آگاه‌سازی آنان در این دوره، سبب شده بود که شاعران شعر را متناسب با زبان و فهم مردم عادی، محاوره‌ای بیان کنند.
- شعر در این دوره عمومیت یافت و به عنوان زبان برنده نهضت در اختیار روزنامه‌ها قرار گرفت.
- گروهی مانند ملک‌الشعرا بهار و ادیب‌الممالک فراهانی با آگاهی از سنت‌های ادبی به زبان گذشته وفادار ماندند.
- گروهی دیگر مانند سید اشرف‌الدین گیلانی و عارف قزوینی به زبان ساده و صمیمی کوچه و بازار روی آوردند و از واژه‌ها و اصطلاحات موسیقی عامیانه و حتی واژه‌های فرنگی بهره بردند.
- عوامل مؤثر در کم‌توجهی به کاربرد جمله‌ها و ترکیب‌های زبانی در شعر دوره بیداری:
 - ۱- اغلب شاعران صرفاً به محتوا گرایش داشتند؛
 - ۲- برخی شاعران تسلط کافی بر ادبیات کهن نداشتند؛
 - ۳- شاعران برای آگاه‌سازی مردم و انتشار آثار در روزنامه‌ها ناگزیر بودند به شتاب شعر بسرایند.

سطح ادبی

- قالب‌های شعری در عصر بیداری تغییر چندانی نداشت.
- ملک‌الشعرا بهار و ادیب‌الممالک فراهانی به قالب‌های قصیده و مثنوی توجه داشتند.
- شاعرانی که به زبان مردم کوچه و بازار شعر می‌گفتند، به قالب‌هایی مثل مستزاد و چهارپاره و نیز سرودن ترانه و تصنیف رغبت داشتند.
- همین گرایش به قالب‌های کم‌کاربرد یا نوین به تدریج زمینه را برای ظهور شعر نو فراهم کرد.
- شاعرانی که به زبان مردم عادی شعر می‌گفتند، به آرایه‌های بیانی و بدیعی و سنت‌های ادبی کمتر پایبند بودند و شعر را وسیله‌ای برای بیان مقاصد خود می‌دانستند.
- شاعران دوره بیداری تخیلات سرایندگان پیشین را در نظر داشتند و گاه با تأثیرپذیری از اوضاع اجتماع، نوآوری‌هایی در عرصه تخیل پدید آوردند.
- نمونه این تخیلات را در پاره‌ای از اشعار میرزاده عشقی می‌توان دید.

سطح فکری

- در دوره مشروطه، نگرش شاعران و نویسندگان نسبت به جهان بیرون تغییر یافت و از کلی‌نگری و ذهنیت‌گرایی به جزئی‌نگری و عینیت‌گرایی تغییر کرد.
- در این دوره، مضامین کلی و ذهنی، مسائل اخلاقی، عارفانه‌سرایی و غزل‌گویی تا حد زیادی کارایی خود را از دست داد و مضامین سیاسی، اجتماعی و وطنی رونق یافت.

- شاخص‌ترین درون‌مایه‌های شعر عصر بیداری:
- ۱- آزادی مترادف با مفهوم دموکراسی در غرب
- ۲- وطن سرزمینی که مردمی با مشترکات قومی، فرهنگی و زبانی در آن زندگی می‌کنند.
- ۳- قانون بنیادی‌ترین تفکر و خواست مشروطه‌خواهان
- ۴- تعلیم و تربیت جدید
- ۵- توجه به مردم
- ۶- دانش‌ها و فنون نوین

سبک نثر در دوره بیداری

- از آغاز سلطنت ناصرالدین‌شاه تا پدید آمدن مشروطیت نثر فارسی به سمت سادگی و روانی پیش رفت و لغات دشوار در آن کمتر شد.
- درون‌مایه نثر نیز که در سال‌های نزدیک به انقلاب مشروطه، آزادی و آزادی‌خواهی، سنت‌شکنی و تجددخواهی بود، در این دوره با لحنی آرام‌تر ادامه یافت.

سطح زبانی

- در نثر این دوره واژه‌ها و ترکیب‌های عربی ناآشنا کمتر می‌شود و به دلایل گوناگون بسیاری از لغات انگلیسی، ترکی، فرانسوی و ... به نثر فارسی وارد می‌شود.
- بر خلاف نثر دوره‌های پیش، عبارتهای وصفی دور و دراز و لفظ‌پردازی‌های بی‌جا در نامه‌ها و نوشته‌ها کاهش یافته است.
- نثر این دوره ساده و قابل فهم است. در ساختار و ترکیب دستوری کلام نیز جمله‌ها درست‌تر و با طبیعت زبان هم‌آهنگ‌تر می‌شود.

سطح ادبی

- نثر فارسی در دوره بیداری، قید و بندهای نثر مصنوع و فنی را کنار می‌گذارد و گزارشی و ساده می‌شود.
- صنایع ادبی از نثر جدا می‌شود و نثر در خدمت بیان خواست و آمال مردم ظاهر می‌گردد.
- یکی از ضعف‌های تکنیکی در اغلب داستان‌های دوران مشروطه، حضور راوی سوم شخص در بعضی صحنه‌های داستان و سخن گفتن او با خواننده است که امروزه کاربرد چندانی ندارد.
- نویسندگان این دوره، داستان را مطابق ذوق عامه مردم می‌نوشتند و سبک نویسندگی آنان مطابقت کاملی با ادبیات داستانی جدید نداشت.

سطح فکری

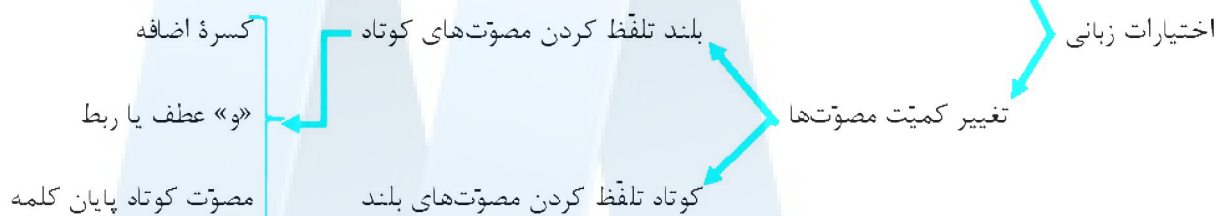
- نثر در دوران مشروطه با ویژگی‌هایی چون نوگرایی، تجددخواهی و آزادی‌طلبی و با هدف تأثیر بر عامه مردم گسترش یافت.
- از شاخه‌های ارزنده نثر عصر بیداری، طنز سیاسی - اجتماعی است.
- دشمنی با استعمار و استبداد در نثر روزنامه‌ای مورد توجه قرار گرفت.
- بسیاری از نثرهای دوره بیداری به ویژه نثر داستانی به موضوع تنفر از خرافات می‌پردازد.
- حقوق مدنی زنان و تعلیم و تربیت نوین و همگانی نیز مورد توجه نویسندگان بوده است.

درس پنجم

اختیارات شاعری

- گاهی تناسب آوایی و یکسانی و همنویایی مصراع‌ها در یک بیت، دستخوش ناهمگونی‌ها و ناهماهنگی‌هایی می‌شود. شاعران برای اینکه این ناهماهنگی را به همواری، تبدیل کنند، از قابلیت‌هایی بهره می‌برند که به آن «اختیارات شاعری» می‌گویند.
- اختیارات شاعری به دو نوع «زبانی» و «وزنی» تقسیم می‌شوند.
- اختیارات زبانی، اختیاراتی است که شاعر با نحوه بیان و شیوه تلفظ خود اعمال می‌کند.

حذف همزه ← اگر پیش از همزه آغاز هجا، صامتی بیاید (همزه، بین صامت و مصوت قرار گیرد) می‌توان آن را حذف کرد.

مثال برای حذف همزه:

سعدی نظر از رویت کوتاه نکنند هرگز / ور روی بگردانی، در دامت آویزد

سَع دِی نَ	ظَ رَزِ رِو یَت	کُو تَه نَ	کَ نَدِ هِر گَز	پایه‌های آوایی
وَر رِو ی	بِ گَر دَا نِی	دَر دَا مَ	نَ تَا وِی زِد	
U - -	- - - U	U - -	- - - U	نشانه‌های هجایی
مفعول	مفاعیلن	مفعول	مفاعیلن	وزن

مثال برای بلند تلفظ کردن مصوت‌های کوتاه (کسره اضافه):

نسیم صبح را گفتم که با او جانبی داری / کز آن جانب که او باشد صبا عنبرفشان آید

نَ سِی مِ صَب	حِ رَا گَف تَم	کِ بِاِو جَا	نِ بِی دَا رِی	پایه‌های آوایی
کَ زَانِ جَانِبِ	کِ اِو بَا شُد	صَ بَا عَن بَر	فِ شَا نَا یَد	
- - - U	- - - U	- - - U	- - - U	نشانه‌های هجایی
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	وزن

مثال برای بلند تلفظ کردن مصوت‌های کوتاه (واو عطف یا ربط):

به صد جان ارزد آن رغبت که جانان / نخواهم گوید و خواهد به صد جان

بِ صَد جَانِ رِ	زَ دَانِ رِغ بَت	کِ جَا نَان	پایه‌های آوایی
نَ خَا هَم گُو	یَ خَا هَد	بِ صَد جَان	
- - - U	- - - U	- - U	نشانه‌های هجایی
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعی	وزن

مثال برای بلند تلفظ کردن مصوت‌های کوتاه (مصوت کوتاه پایان کلمه):

همه کارم ز خودکامی به بدنامی کشید آخر نهان کی ماند آن رازی کز او سازند محفل‌ها

پایه‌های آوایی	هَدِ مَ کَا رَمَ	زِ خَدِّ کَا مِی	بِ بَدِ نَا مِی	کِ شِی دَا خِر
نشانه‌های هجایی	- - - U	- - - U	- - - U	- - - U
وزن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن

• شاعران به ندرت مصوت کوتاه / - / را بلند در نظر گرفته‌اند.

کوتاه تلفظ کردن مصوت‌های بلند:

- در کلماتی که به مصوت بلند /و/ و /ای/ ختم می‌شوند، اگر بعد از آن مصوت‌ها، مصوتی بیاید، شاعر اختیار دارد که مصوت‌های بلند /و/ و /ای/ را کوتاه تلفظ کند. ضمناً میان دو مصوت، صامت «ی» قرار می‌گیرد که آن را «ی» میانجی می‌نامند.
- مثال: پیش کمان ابرویش لابه همی کنم؛ ولی گوش کشیده است از آن گوش به من نمی‌کند

پایه‌های آوایی	پِی شِ کِ مَا	نِ اَبِ رَوِ یَشِ	لَا بِ هَدِ مِی	کَ نَمِ وَ لِی
نشانه‌های هجایی	- U U -	- U - U	- U U -	- U - U
وزن	مفتعلن	مفاعلن	مفتعلن	مفاعلن

- مصوت بلند /و/ در کلمات تک‌هجایی بو، رو، جو، مو و ... هیچ‌گاه کوتاه نمی‌شود؛ اما در کلمه «سو» در صورت اضافه شدن، ممکن است کوتاه شود. مثل: پس سوی کاری فرستاد آن دگر تا از این دیگر شود او باخبر

پایه‌های آوایی	پِی سَوِ یِ کَا	رِی فِ رِی سِ تَا	دَانِ دِ گِر
نشانه‌های هجایی	- - U -	- - U -	- U -
وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن

- مصوت بلند /ی(ی)/ در کلماتی مانند: بیا، گیاه، عامیانه، زیاد، سیاست، بیاموز، قیامت و واژه‌هایی از این قبیل بیاید، همواره کوتاه است. مثل: بیا تا قدر یکدیگر بدانیم که تا ناگه ز یکدیگر نمانیم

پایه‌های آوایی	بِ یَا تَا قَدِّ	رِ یَکِ دِی گِر	بِ دَا نِیْمِ
نشانه‌های هجایی	- - - U	- - - U	- - U
وزن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعی

درس ششم

لف و نشر

- لَف در لغت به معنی «پیچیدن» و نَشْر به معنی «گستردن» است.
- در اصطلاح بدیع، هرگاه در کلام، دو یا چند لفظ ذکر کنند سپس دو یا چند لفظ دیگر بیاورند که هر کدام از اینها به یکی از آن لفظها مربوط شود، لف و نشر گویند.
- در لف و نشر معمولاً معنی بخش اول ناتمام و نیازمند ادامه مطلب است.
- تلاش ذهنی در انتظار ادامه مطلب و دریافت آن، سبب لذت بردن خواننده می‌شود.

انواع لف و نشر

۱- لف و نشر مرتب

- اگر لفها به صورت مرتب با نشرها مرتبط باشند، به آن لف و نشر مرتب می‌گویند. مثال:
به روز نبرد آن یل ارجمند به شمشیر و خنجر به گرز و کمند
برید و درید و شکست و بیست یلان را سر و سینه و پا و دست

لفها	نشرها	نشرها
۱- شمشیر	۱- برید	۱- سر
۲- خنجر	۲- درید	۲- سینه
۳- گرز	۳- شکست	۳- پا
۴- کمند	۴- بیست	۴- دست

۲- لف و نشر نامرتب (مشوئش)

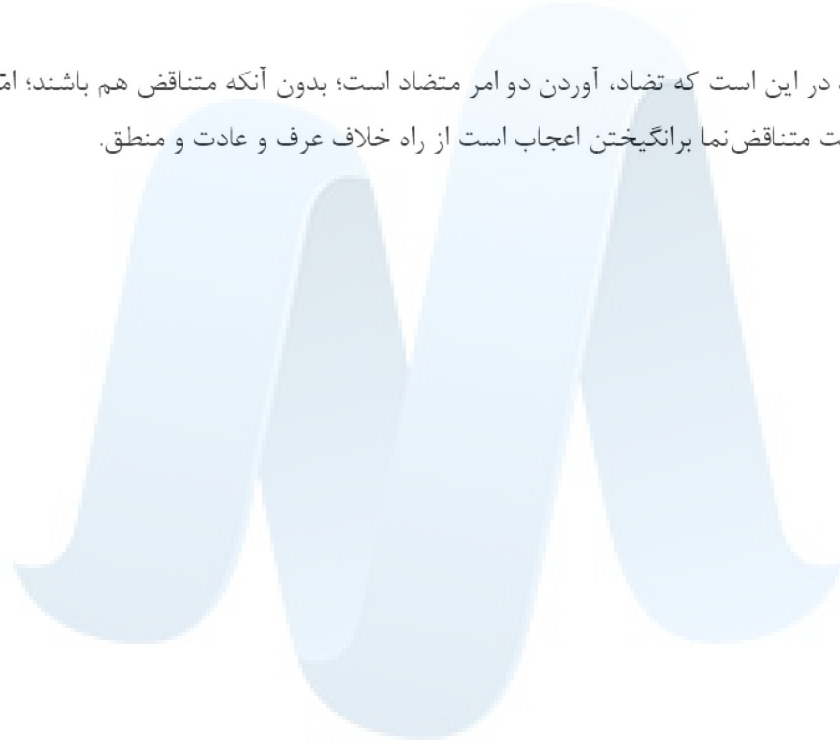
- اگر ارتباط لفها با نشرها نامنظم باشد، لف و نشر نامرتب خواهد بود. مثال:
افروختن و سوختن و جامه دریدن پروانه ز من، شمع ز من، گل ز من آموخت

لفها	نشرها
۱- افروختن	۲- پروانه
۲- سوختن	۱- شمع
۳- جامه دریدن	۳- گل

تضاد

- تضاد، استفاده از دو واژه در سخن است که از نظر معنی عکس یا ضد یکدیگر باشند یا ضد هم به حساب آیند.
- تقابل در معنی سبب تداعی می‌شود و ذهن از این تداعی لذت می‌برد.
- مثال: زمین را از آسمان نثار است و آسمان را از زمین غبار.

- تناقض در لغت به معنی ناسازی و نقیض هم بودن است.
- در اصطلاح ادبی آوردن و جمع دو واژه یا دو معنی متناقض در سخن است؛ چنان‌که جمع آن‌ها در زبان محال باشد و آفریننده زیبایی شود.
- مثال: من از آن روز که در بند توام آزادم پادشاهم که به دست تو اسیر افتادم
- تفاوت متناقض‌نما و تضاد در این است که تضاد، آوردن دو امر متضاد است؛ بدون آنکه متناقض هم باشند؛ اما در متناقض‌نما، تضاد در یک امر است، نه دو امر. در حقیقت متناقض‌نما برانگیختن اعجاب است از راه خلاف عرف و عادت و منطق.

مرکز مشاوره تحصیلی

علیرضا افشار

درس هفتم

دوره معاصر تا انقلاب اسلامی

- منظور از ادبیات معاصر آثار ادبی هستند که پس از مشروطیت پدید آمده‌اند.
- رضاخان پس از به قدرت رسیدن، مدرن کردن همه ابعاد جامعه را سرلوحه برنامه‌هایش قرار داد؛ اما وی این تحولات را با استبداد و ارباب آزادی‌خواهان همراه کرد.
- محمدرضا پهلوی در آغاز کوشید تا با آزادی‌های نسبی سیاسی و اجتماعی، نظر روشنفکران را به خود جلب کند که این آزادی موقت، تا حدودی موجب گسترش و تثبیت ادبیات شد.

شعر در این دوره

- شعر دوره معاصر را بیشتر با عنوان «شعر نو» می‌شناسیم.
 - در این دوره ابتدا تقی رفعت و افرادی مانند شمس کسمایی، ابوالقاسم لاهوتی، جعفر خامنه‌ای و در نهایت نیما یوشیج تلاش‌هایی در تغییر شعر فارسی از نظر قالب و محتوا داشتند که آن‌ها را پیشگامان شعر نو خوانده‌اند.
 - نیما زبان، تخیل، احساس، معنی، فرم و ساختار شعر را متحول کرد.
 - ادبیات دوره معاصر را از زمان مشروطه تا زمان ما دانسته‌اند.
 - شروع واقعی شعر نو از سال ۱۳۰۰ یعنی اندکی پیش از به سلطنت رسیدن رضاخان است.
- شعر فارسی در دوره معاصر تا سال ۱۳۵۷ به چهار دوره تقسیم می‌شود:

دوره اول: دوره سلطنت رضاخان

- این دوره را دوره درخشش نیما و جدال بر سر شعر کهنه و نو می‌دانند.

دوره دوم: از آغاز حکومت محمدرضا تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲

- در این دوره، فضای سیاسی آزادتری نسبت به دوره قبل بر ایران حاکم بود.
- اشعار نیما و دیگر نوگرایان در برخی نشریات مانند روزگار نو و سخن منتشر می‌شد.
- مهم‌ترین حادثه ادبی این سال‌ها، تشکیل اولین کنگره نویسندگان و شاعران ایران بود که نیما در آنجا شعر «آی آدم‌ها» را خواند و پس از آن شیوه نیما در کنار شعر سنتی رواج یافت.

دوره سوم: از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تا قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲

- در این دوره «شعر نو تغزلی» که از دوره قبل شروع شده بود، به تدریج راه خود را ادامه داد؛ به‌ویژه که از طرف حکومت نیز تقویت شد و در دهه ۱۳۲۰ و اوایل ۱۳۳۰ از گسترده‌ترین جریان‌های زمان خود شد.
- پس از وقایع کودتای ۲۸ مرداد، نوعی سرخوردگی و یأس در میان روشنفکران و شعرا پیدا شد و جریان سمبولیسم اجتماعی یا شعر نو حماسی نیز رواج یافت.

دوره چهارم: از سال ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷

- در این دوره، مسیر عمده شعر همچنان اجتماعی و حماسی است.
- این دوره را باید دوره کمال جریان‌های ادبی دوره‌های پیشین به حساب آورد.
- شاعران بهتر و هنری‌تر از گذشته به جوهر شعر دست یافتند و مضمون شعر آن‌ها بیشتر نقد اجتماعی است.

شاعران شاخص دوره معاصر تا قبل از انقلاب اسلامی

پروین اعتصامی

- رخشنده اعتصامی معروف به پروین، پدرش یوسف اعتصام‌الملک آشتیانی از فضایی زمان بود و در تربیت اخلاقی و ادبی وی نقش بسزایی داشت.
- پروین در قصیده به سبک ناصر خسرو به روانی و لطافت شعر سعدی می‌سراید.
- اوج سخن پروین در قطعات اوست که در آن‌ها به شیوه انوری و سنایی توجه دارد.
- آنچه شعر پروین را از دیگران متمایز می‌کند، شکل تصرف وی در مضامین و کیفیت ارائه آن‌هاست.

شهریار (سید محمدحسین بهجت تبریزی)

- از بزرگترین شاعران غزل‌سرای معاصر است که علاوه بر شعر فارسی، به ترکی آذری نیز شعر می‌سراید.
- منظومه «چیدر بابایه سلام» از شاهکارهای ترکی آذری است. شهریار در این منظومه با شیفتگی تمام از اصالت فرهنگی و زیبایی‌های روستای زادگاهش یاد می‌کند.
- او به بزرگان دین به ویژه حضرت علی(ع) ارادت خاصی داشت و چند شعر ارزنده با این مضمون، از او به جا مانده است.
- در غزل طبعی لطیف و احساسی رقیق دارد و از غزل‌سرایان نامی ایران، به ویژه حافظ تأثیر فراوان پذیرفته است.
- بیت زیر ابتدای یکی از غزل‌های اوست:

باز امشب ای ستاره تابان نیامدی باز ای سپیده شب هجران نیامدی

علی اسفندیاری (نیما پوشیج)

- نیما، بنیان‌گذار شعر نو، کوشید تا شعر را به هنجار نثر و سادگی نزدیک کند و در قالب، زبان و مضمون آن تغییراتی ایجاد کند.
- نیما در این مسیر از واژگان روزمره، عامیانه و نو بهره برد و از نوآوری و به کار گرفتن ترکیب‌های تازه نهراسید.
- او در سال ۱۳۰۱ منظومه افسانه را منتشر کرد که به عنوان بیانیه شعر نو است و چنین آغاز می‌شود:

در شب تیره دیوانه‌ای کاو / دل به رنگی گریزان سپرده ...

- مهم‌ترین ویژگی‌های شعر «افسانه» نیما:

۱- تغییر در آوردن جایگاه قافیه

۲- نگاه نو و نگرش عاطفی به واقعیات ملموس

۳- سیر آزاد تخیل

۴- نزدیکی به ادبیات نمایشی

- جریان نوگرایی شعری نیما با سرایش ققنوس در سال ۱۳۱۶ تثبیت شد.
- نیما در این سال‌ها (۱۳۰۱ تا ۱۳۱۶) چارچوب و طرح کار خود را به بهترین شکل ممکن تدوین کرد.
- همین بابرنامه بودن است که کار نیما را از دیگر نوگرایان متمایز می‌کند.

- او در «ققنوس» تغییراتی در اصول و ضوابط شعر سنتی ایجاد کرد و تجدیدی را که از مشروطه آغاز شده و به «افسانه» او رسیده بود، تکامل بخشید. نیما را به خاطر این نوآوری، «پدر شعر نو» دانسته‌اند.

مهدی اخوان ثالث

- یکی از موفق‌ترین رهروان شعر نیمایی، اخوان ثالث است.
- ویژگی‌های شعر اخوان ثالث:
 - ۱- بیان روایی و داستانی
 - ۲- حماسی بودن زبان
 - ۳- کهن‌گرایی
 - ۴- به‌کارگیری ترکیبات زیبا و خوش‌آهنگ و برخی از کاربردهای نحوی سبک خراسانی
- شعر وی شعری اجتماعی است و حوادث زندگی مردم را در خود منعکس می‌کند.
- آخر شاهنامه
 - زمستان
 - از این اوستا
- او در بیشتر مجموعه‌ها مثل «زمستان» زبانی نمادین دارد. بخشی از این منظومه:

سلامت را نمی‌خواهند پاسخ گفت/ سرها در گریبان است/ ...

نثر دوره معاصر تا قبل از انقلاب اسلامی

- نثر ساده دوره معاصر بیشتر در قالب نثر داستانی است.
- زمینه‌های گرایش به رمان‌نویسی و نثر داستانی را عبدالرحیم طالبوف و زین‌العابدین مراغه‌ای با سفرنامه‌های خیالی خود ایجاد نمودند.
- اولین رمان تاریخی ← «شمس و طغرا» ← اثر محمدباقر میرزا خسروی
- اولین رمان اجتماعی ← «تهران مخوف» ← اثر مرتضی مشفق کاظمی (سال ۱۳۰۱)
- اولین نثر داستانی معاصر ← مجموعه داستان کوتاه «یکی بود، یکی نبود» ← اثر سید محمدعلی جمال‌زاده (سال ۱۳۰۱)
- اولین نمایش‌نامه ← «جعفرخان از فرنگ برگشته» ← اثر حسن مقدم (سال ۱۳۰۱)
- داستان‌نویسی نوین با افرادی مانند
 - صادق هدایت ← نویسنده سگ ولگرد
 - بزرگ علوی ← نویسنده چشم‌هایش
 - صادق چوبک ← نویسنده تنگسیر
- پس از نویسندگان نسل اول، نسل جدیدی وارد ادبیات داستانی می‌شوند که سبک آنان تلفیقی است از آنچه خود داشتیم و آنچه از شیوه‌های غربی گرفتیم.
- از معروف‌ترین نویسندگان سبک تلفیقی:
 - جلال آل احمد - سیمین دانشور - تقی مدرسی - محمود اعتمادزاده - غلامحسین ساعدی - جمال میرصادقی
 - نویسنده «مدیر مدرسه» ← نویسنده «سووشون»

دوران مقاومت

- بعد از خردادماه ۱۳۴۲ دوران مقاومت در ادبیات داستانی فارسی شکل گرفت.
- در دوره مقاومت، مضمون رمان‌ها و داستان‌ها غالباً مبارزه و پایداری است.
- بر اغلب داستان‌های دوره مقاومت، اضطراب سیاسی و ترس ناشی از بدفرجامی و زندان حاکم است.
- روی آوردن به داستان کوتاه
- ویژگی‌های نثر دوره مقاومت: ترجمه آثار داستانی آمریکای لاتین و همدردی با ستم‌کشیدگان دنیا
- کثرت نویسندگان
- بهره‌بردن از زبان عامیانه باعث شد: نویسنده‌گی برای بسیاری از طبقات جامعه آسان شود.
- نثر، آماده قبول افکار گوناگون شود.
- ترجمه رمان‌ها و داستان‌های اروپایی باعث شد که نوشتن داستان به تدریج در زبان فارسی معمول گردد.
- آشنایی با تحقیقات و تتبعات اروپاییان نیز باعث تغییر روش تاریخ‌نویسی و تحقیق در مسائل ادبی شد.
- احمد محمود ← نویسنده رمان «همسایه‌ها»
- علی محمد افغانی ← نویسنده رمان «شوهر آهو خانم»
- هوشنگ گلشیری ← نویسنده رمان «بره گمشده راعی»
- امین فقیری ← نویسنده رمان «دهکده پرمالال»
- معروف‌ترین نویسندگان دوران مقاومت:

سید محمدعلی جمال‌زاده

- جمال‌زاده را با مجموعه داستان «یکی بود، یکی نبود» آغازگر داستان‌نویسی فارسی به شیوه نوین می‌دانند.
- در داستان، بیشتر از اینکه به محتوا توجه داشته باشد، به سبک نویسنده‌گی و کاربرد کلمات عامیانه و متداول در نثر توجه دارد.
- او به همان راهی می‌رود که زین‌العابدین مراغه‌ای در «سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ» و علی‌اکبر دهخدا در «چرند و پرند» آغاز کرده بودند.
- «راه‌آب‌نامه» و «تلخ و شیرین» از دیگر داستان‌های جمال‌زاده هستند.

جلال آل احمد

- اولین داستانش با عنوان «زیارت» در مجله سخن چاپ شد.
- «دید و بازدید» و «سه‌تار» از دیگر مجموعه داستان‌های او هستند.
- مشهورترین اثرش داستان بلند «مدیر مدرسه» است.
- نمونه نثر پرشتاب و بریده‌بریده جلال را که از آن با عنوان «نثر تلگرافی» یاد می‌کنند، در «مدیر مدرسه» به کمال می‌بینیم.
- سفرنامه حج او با عنوان «خسی در میقات» و مجموعه مقاله‌های «ارزیابی شتاب‌زده» از نوشته‌های دیگر او هستند.

سیمین دانشور

- اولین تجربه داستان‌نویسی او «آتش خاموش» بود.
- بعدها «شهری چون بهشت» را منتشر کرد.
- با «سووشون» که دربرگیرنده داستان زندگی زری و یوسف و اوضاع اجتماعی مردم فارس در خلال جنگ جهانی دوم است، به اوج نویسنده‌گی خود رسید.
- چند سال نیز با مجله‌هایی مثل نقش و نگار، کتاب ماه کیهان و آرش همکاری داشت.

شعر در دوره انقلاب اسلامی

• طرح مضامین مذهبی و عرفانی، همراه با ورود برخی مظاهر فرهنگ غربی مهم‌ترین موضوعات ادبیات این دوره هستند.

• درون‌مایهٔ سروده‌ها و نوشته‌های ادبی این دوره بیشتر در زمینه‌های زیر است:

۱- محکوم کردن استبداد و بی‌عدالتی

۲- ستایش آزادی و آزادی‌خواهان

۳- ترسیم افق‌های روشن و امیدبخش پیروزی برخلاف ادبیات ناامید و مایوس قبل از انقلاب

۴- تکریم شهید و فرهنگ شهادت با تکیه بر اسطوره‌های ملی و تاریخی

۵- طرح اسوده‌های تاریخی به ویژه تاریخ اسلام و چهره‌های مبارز

• شاعران عصر انقلاب علاوه بر شعر سنتی، به‌ویژه غزل، مثنوی، رباعی و دوبیتی در قالب‌های نو مانند: نیمایی و سپید هم طبع‌آزمایی کرده‌اند.

استمرار ادبیات معاصر را در عصر انقلاب در سه شاخهٔ مجزا از یکدیگر می‌توان بررسی کرد:

۱- گروهی از شاعران و نویسندگان است که پس از پیروزی انقلاب با ارزش‌ها و مفاهیم تازه‌ای که در زندگی اجتماعی شکل گرفته بود، هماهنگ شده و شاخهٔ نیرومندی از ادب انقلاب را ادامه دادند. آن‌ها با تکیه بر پشتوانهٔ ادبی و تلفیق آن با ارزش‌های نوین، جریانی کمال‌یافته و پیشکسوت هستند. مانند: حمید سبزواری، قیصر امین‌پور، سیدعلی موسوی گرمارودی، سیدحسن حسینی و نصرالله مردانی.

۲- شاخه‌ای از ادبیات هم بعد از انقلاب به همان روال گذشته که در زمینه‌هایی نیز متأثر از ادبیات جهان بود، به حیات خویش ادامه داد. مانند: هوشنگ ابتهاج، حسین منزوی، علی‌محمد افغانی، محمود دولت‌آبادی.

۳- شاخهٔ جوان ادبیات بعد از انقلاب که کار ادبی خود را در انقلاب آغاز کردند و چون به اصول آن پایبند بودند، منادی اندیشه‌های انقلاب شدند. مانند: سلمان هراتی و علیرضا قزوه.

• در سال‌های آغازین انقلاب، در میان شاخهٔ جوان، اقبال به شعر نیمایی کم‌رنگ بود، اما هر چه از سال‌های اول انقلاب می‌گذرد، اقبال به شعر نیمایی بیشتر می‌شود.

• هم‌چنین در ادامه توجه به چهارپاره، قصیده، ترکیب‌بند و بحر طویل نیز دیده می‌شود.

• گاه نیز نوآوری‌هایی در قالب‌های شعری ایجاد می‌شود که برای مثال می‌توان از قالب «غزل - مثنوی» (ادغام غزل با مثنوی) نام برد.

قیصر امین‌پور

• با مجموعه شعر «در کوچهٔ آفتاب» توانایی خود را در ادبیات انقلاب نشان داد.

• پس از آن، با آثاری چون «تنفس صبح» و «آینه‌های ناگهان»، منظومهٔ «ظهر روز دهم» و سرانجام «دستور زبان عشق» جایگاه خویش را در شعر انقلاب تثبیت کرد.

• نثر امین‌پور ساده اما عمیق و عاطفی است.

• از آثار منشور او باید به «طوفان در پرانتز»، «بی‌بال پریدن» و «سنت و نوآوری در شعر معاصر» اشاره کرد.

سیدعلی موسوی گرمارودی

• از پیشتازان شعر مذهبی قبل از انقلاب است.

• وی بیشتر در غزل و قصیده طبع‌آزمایی کرده است.

• از آثار شعری او می‌توان «صدای سبز»، «خواب ارغوانی»، «برآشفتن گیسوی تاک» و «گوشوارهٔ عرش» را نام برد.

سلمان هراتی

- از سلمان هراتی مجموعه‌های «از آسمان سبز»، «از این ستاره، تا آن ستاره» ویژه نوجوانان و «دری به خانه خورشید» به یادگار مانده است.

نثر در دوره انقلاب اسلامی

- تکامل ادبیات داستانی بر خلاف شعر تا حدودی به طور طبیعی رواج یافت.
- بر خلاف شعر، در داستان نویسی دهه شصت، جایگاه نسل جوان کم‌رنگ‌تر است.
- از نویسندگان این دوره:
 - محمود دولت‌آبادی ← با رمان «روزگار سپری شده مردم سال خورده»
 - احمد محمود ← با رمان «مدار صفر درجه» و «زمین سوخته»
 - اسماعیل فصیح ← با رمان «زمستان ۲۶»
 - هوشنگ گلشیری ← با رمان «آینه‌های دردار»
- لازمه کسب مهارت برای نسل جوان، تأمل در آثار قدما و آشنایی با ادبیات جهان بود.
- نسل جوان انقلاب کار خود را با داستان کوتاه آغاز کرد. از این رو ادبیات داستانی و نثر پس از انقلاب در داستان کوتاه جلوه‌گر شد.
- شرایط سیاسی و اوضاع جنگی رفته‌رفته افشار جامعه و به خصوص اهل فکر و فرهنگ را در دو جبهه متفاوت قرار داد؛ یک دسته نویسندگان مذهبی که حامی نظام اسلامی بودند و دسته دیگر، جناح نویسندگان دگراندیش.
- سال‌های پس از جنگ، دوران اوج شکوفایی رمان نویسی در ایران بود که تقریباً در سراسر دهه هفتاد تداوم یافت.
- در این دوران، داستان‌نویسان مذهبی همچنان به ثبت خاطرات حماسه‌های دوران جنگ و عوالم معنوی آن و یا پاره‌ای مفاهیم نوظهور اجتماعی پرداختند.
- نویسندگان دگراندیش در این زمان در رویارویی با تحولات فکری-سیاسی داخلی یا خارجی کوشیدند با دیدی جزئی‌نگر به تضادها و تناقض‌های روحی انسان معاصر بپردازند.
- نویسندگان داستانی نسل انقلاب:
- علی مؤذنی، سید مهدی شجاعی، احمد دهقان، محمدرضا سرشار، رضا امیرخانی، حبیب احمدزاده و مصطفی مستور
- در دهه هفتاد و پس از آن گرایش به خاطره‌نگاری و زندگی‌نامه‌نویسی نیز رشد چشمگیری یافت.
- نثر ادبی (قطعه ادبی) و ادبیات نمایشی نیز در این دوره قابل اعتنا و توجه است.

محمدرضا سرشار

- معروف به «رضا رهگذر» از نویسندگان مشهور معاصر در حوزه نویسندگی کودکان و نوجوانان.
- «آگه بابا بمیره» و «مهاجر کوچک» از آثار او در حوزه قصه‌های کودک و نوجوان است و فعالیت‌های مطبوعاتی در مجله‌های رشد دانش آموز، قلمرو، سوره و پویش نیز از زمینه‌های دیگری است که سرشار بدانها پرداخته است.

علی مؤذنی

- از آثار او می‌توان به «ظهور»، «سفر ششم»، «ملاقات در شب آفتابی» و «دلاویزتر از سبز» اشاره کرد.

سید مهدی شجاعی

- در رشته ادبیات دراماتیک تحصیل کرده است.
- در چند روزنامه و مجله مثل جمهوری اسلامی، رشد جوان و صحیفه همکاری داشت.
- اگرچه رشته تحصیلی‌اش ادبیات نمایشی بود و چند نمایش‌نامه هم چاپ کرد، اما در داستان نویسی، ادبیات کودک و نوجوان و قطعه ادبی نیز آثاری دارد.
- «بدوک» از فیلم‌نامه‌ها و «ضیافت»، «جای پای خون» و «کشتی پهلو گرفته» تجربه‌های داستانی او خصوصاً در زمینه ادبیات مذهبی هستند.

درس هشتم

- اختیار زبانی، قابلیت‌ها و تسهیلاتی در تلفظ برای شاعر فراهم می‌سازد تا به ضرورت وزن از آن استفاده کند؛ بی‌آنکه موجب تغییر در وزن شود اما اختیار وزنی امکان تغییراتی کوچک در وزن است؛ تغییراتی که گوش فارسی‌زبانان آن‌ها را عیب نمی‌شمارد. این اختیار را که به وزن و آهنگ شعر مربوط می‌شود، «اختیار وزنی» می‌نامند.

۱- بلند بودن هجای پایان مصراع:

- هجای پایانی مصراع‌ها (چه کوتاه باشد، چه کشیده) همواره بلند به حساب می‌آید و با علامت (ـ) نشان داده می‌شود. مثال:
سرو را مانی ولیکن سرو را رفتار **نه** ماه را مانی ولیکن ماه را گفتار **نیست**

سَـر و رَا مَـا	نِی و لَی کَن	سَـر و رَا رَـف	تَا رَـن
- - U -	- - U -	- - U -	- - U -
مَـا رَا مَـا	نِی و لَی کَن	مَـا هَـ رَا کُـف	تَا رَـ نِیـسَـت
- - U -	- - U -	- - U -	- - U -
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلتن

- این قاعده در هجای پایانی نیم‌مصراع اوزان همسان دولختی نیز اعمال می‌شود.

۲- آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن:

- شاعر می‌تواند فقط در رکن اول به جای فعلاتن (UU--)، فاعلاتن (-UU-) بیاورد.
- البته عکس این کار درست نیست؛ یعنی نمی‌توان به جای فاعلاتن از فعلاتن استفاده کرد.
- مثال:

یاد باد آن که ز ما وقت سفر یاد نکرد به وداعی دل غم‌دیده ما شاد نکرد

یَا دِ بَا دَانَ	کَبِ زِ مَـا وَقْ	تِ سَـ قَرِ یَا	دِ نَ کَرْد
- - U -	- - U U	- - U U	- U U
بِ و دَا عِی	دِ لِ غَمِ دِی	دِ یِ مَـا شَا	دِ نَ کَرْد
- - U U	- - U U	- - U U	- U U
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فعلتن

۳- ابدال:

- شاعر می‌تواند در میان مصراع به جای دو هجای کوتاه کنار هم، یک هجای بلند بیاورد. اما عکس آن صادق نیست.
- یعنی به جای «U U -» (فَعِلن)، می‌تواند «- -» (فَعْلن) بیاورد.
- این اختیار شاعری در دو هجای ماقبلِ آخر بسیار رایج است.
- در صورت استفاده شاعر از ابدال، اصل، دو هجای کوتاه است. به بیان دیگر برای نام‌گذاری وزن بیت، دو هجای کوتاه، معیار تعیین وزن شعر خواهد بود.
- مثال:

چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست سخن‌شناس نه‌ای جان من خطا این‌جاست

چَ بِش نَ وی	سَ خَ نَ آه	لِ دِل مَ گو	کِ خَ طاست
- U - U	- - U U	- U - U	- U U
سُ خَن شِ نا	سِ نِ ای جا	نِ مَن خَ طا	این جاست
- U - U	- - U U	- U - U	- U U
مفاعِلن	فعلاتن	مفاعِلن	فَعِلن

۴- قلب:

- شاعر می‌تواند بنا به ضرورت وزن، یک هجای بلند و یک هجای کوتاه کنار هم را جابه‌جا کند و به جای یک هجای کوتاه و یک بلند (U -)، یک هجای بلند و یک کوتاه (U-) بیاورد یا برعکس.
- کاربرد این قابلیت وزنی بسیار کم است و تنها در مفتعلن (-UU-) و مفاعِلن (-U-U) رخ می‌دهد.
- مثال:

کیسه هنوز فربه است با تو از آن قوی‌دلم چاره چه خاقانی اگر، کیسه رسد به لاغری

کی سِ هَ نو	ز قَر بِ است	با تَ اَ زان	قَ وی دِ لَم
- U U -	- U - U	- U U -	- U - U
مفتعلن	مفاعِلن	مفتعلن	مفاعِلن
چا رِ چَ خا	قا نِ یَ گر	کی سِ رِ سَد	بِ لا غَ ری
- U U -	- U U -	- U U -	- U - U
مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفاعِلن

درس نهم

اغراق

- اغراق در لغت به معنی سخت کشیدن کمان است.
- در اصطلاح بدیع زیاده‌روی در توصیف یا مدح یا ذم را گویند. چنان که از حد معمول بگذرد و برای شنونده شگفت‌انگیز و زیبا باشد.
- به عبارت دیگر باز نمود دگرگونه مفاهیم و موضوعات سخن است؛ به صورتی که معانی خرد را بزرگ گرداند و معانی بزرگ را خرد بنماید تا تأثیر سخن را بیشتر کند.
- اغراق مناسب‌ترین آرایه برای تصویرآفرینی در حماسه است.
- چند مثال:

بگذار تا بگریم چون ابر در بهاران
دلم گرفته از این روزها دلم تنگ است
می‌شناسمت / چشم‌های تو میزبان آفتاب صبح سبز باغ‌هاست / می‌شناسمت.
چو رامین گه‌گهی بناختی چنگ،
کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران
میان ما و رسیدن هزار فرسنگ است
ز شادی بر سر آب آمدی سنگ

ایهام

- ایهام در لغت به معنی در وهم و گمان افکندن است.
- در اصطلاح بدیع، آوردن واژه‌ای یا عبارتی است در سخن با دو یا چند معنا که معمولاً بیت با تمام معانی پذیرفتنی و دارای ارزش است.
- دریافت هم‌زمان چند معنا از یک واژه یا یک عبارت در کلام، تصویری زیبا در ذهن ایجاد می‌کند و سبب زیبایی کلام می‌گردد.
- چند مثال:

بی‌مهر رخت روز مرا نور نمانده‌است
خانه زندان است و تنهایی ضلال
اگر سنت اوست نوآوری
عهد کردی که کشی فرصت خود را روزی
وز عمر مرا جز شب دیجور نمانده‌است
هر که چون سعدی گلستانیش نیست
نگاهی هم از نو به سنت کنیم
فرصت ار یافتی، آن عهد فراموش مکن
مهر: «محبت» و «خورشید»
گلستان: «باغ و گلزار» و «کتاب گلستان»
نو: «مجدد» و «شعر نو»
فرصت: «فرصت و مجال» و «نام شاعر»

ایهام تناسب

- آوردن واژه‌ای است با دو معنی که یک معنای آن مورد نظر و پذیرفتنی است و معنای دیگر - که مورد نظر نیست - با بعضی از اجزای کلام تناسب دارد.
- این آرایه شاعرانه را که در آن ذهن به تلاش و تکاپو می‌افتد تا معنی درست واژه را با توجه به مفهوم بیت دریابد «ایهام تناسب» نامند.
- چند مثال:

روی خوبت آیتی از لطف بر ما کشف کرد
گر هزار است بلبل این باغ
یک روز که خسرو زنگ قرآن در شهناز شوری به پا کرده بود، مدیر مدرسه آواز خسرو را شنید.
چنان سایه گسترد بر عالمی
پرستش به مستی است در کیش مهر
زان زمان جز لطف و خوبی نیست در تفسیر ما
همه را نغمه و ترانه یکی است
که زالی نیندیشد از رستمی
بروناند زین جرگه هشیارها

درس دهم

ویژگی‌های سبک‌شناسی ادبیات معاصر تا انقلاب اسلامی

الف) شعر

سطح زبانی:

- ورود لغات و ترکیبات امروزی و جدید به شعر
- باز بودن دست شاعر برای استفاده از همه واژه‌ها
- سادگی و روانی زبان شعر و جمله‌بندی‌های ساده در شعر معاصر

سطح ادبی:

- تغییر در قالب‌های شعری مشهود است و واحد شعر بیشتر بند است نه بیت.
- آرایه‌های بیانی و بدیعی به صورت طبیعی وارد شعر می‌شود.
- علاوه بر قالب‌های سنتی، قالب نیمایی و سپید پرکاربرد است.
- در اشعار نو تساوی طولی مصراع‌ها رعایت نمی‌شود و مصراع‌ها از نظر تعداد پایه‌های آوایی هم‌اندازه نیستند.
- ابهام در شعر معاصر پسندیده است و معنی‌گریزی، از ویژگی‌های شعر این دوره است.
- صور خیال، جدید و نو هستند و تکرار تصاویر شاعران دوره‌های قبل نیستند.
- گرایش به نماد در تصاویر شعری بیشتر می‌شود.
- انتخاب وزن، متناسب با لحن طبیعی گفتار و زبان شعر است.

سطح فکری:

- معشوق در ادبیات معاصر مانند دوره‌های آغازین شعر فارسی زمینی است.
- مخاطب شعر عامه مردم هستند.
- تفکر شاعر بیشتر زمینی و پیرامون امور دنیوی است.
- موضوع شعر محدود نیست و بسیار تنوع دارد و شاعر برای انتخاب موضوع آزاد است.
- مفاهیم خصوصی، سیاسی و اجتماعی بسیار مورد توجه شاعران قرار گرفته‌اند.
- لحن شاعر صمیمانه و متواضعانه است.
- مدح و ذم و هجو در شعر این دوره بسیار کم است.

ب) نثر

سطح زبانی

- شماری از واژه‌های اروپایی به زبان فارسی راه یافته‌اند.
- از واژه‌های عربی نسبت به گذشته کاسته شده است.
- بسیاری از واژه‌ها، کنایات و اصطلاحات عامیانه وارد نثر داستانی این دوره شده‌اند.

- نثر داستانی به شدت تحت تأثیر گفتار و محاورهٔ اقشار اجتماعی ایران است.
- بسیاری از افعال حذف می‌شوند و ساختار نحوی جمله‌ها به هم ریخته است و کوتاهی جملات و فعل‌ها در کلام دیده می‌شود.

سطح ادبی

- گونه‌های نثر فنی و مصنوع جایگاهی ندارند.
- توصیف پدیده‌ها و شخصیت‌ها در نثر این دوره عینی، کوتاه، بیرونی و مشخص است.
- قالب‌ها و ساختار داستانی متنوع و گوناگون است.
- در نثر این دوره سبک‌های متفاوتی در داستان‌نویسی وجود دارد؛ مانند: سبک جمال‌زاده، سبک آل احمد، سبک هدایت و سبک دولت‌آبادی

سطح فکری

- نثر داستانی تنوع مضمون دارد.
- رمان‌های تاریخی، سیاسی، علمی، فلسفی و... نگاشته می‌شوند.
- اساطیر یونانی، رومی، هندی و عبری رد پای آشکاری در داستان‌نویسی معاصر دارند.
- مکتب‌های فلسفی و ادبی قرن نوزدهم و بیستم اروپا مانند رمانتیسم در ادبیات داستانی این دوره حضوری آشکار و تأثیرگذار دارند.
- از موضوعات عمدهٔ داستان در این دوره می‌توان به عشق، انسان، ستیز با خرافات، آموزش و پرورش، نفت، مسائل زنان، روشن‌فکری، سرمایه‌داری، کارگری، سیاست، استبداد، انقلاب و جنگ اشاره کرد.

سبک‌شناسی دورهٔ انقلاب اسلامی

الف) شعر

سطح زبانی:

- زبان و واژگان شعری در قصاید دورهٔ انقلاب به سبک خراسانی نزدیک است.
- واژگان متناسب با دین، جبهه و جنگ، شهادت، ایثار و وطن‌دوستی در شعر و نثر این دوره بیشتر شد.
- باستان‌گرایی و علاقهٔ فراوان به استفاده از واژه‌های کهن در زبان شعر این دوره محسوس است.
- آشنایی‌زدایی زبانی و روی آوردن به ترکیب‌های بدیع و بی‌سابقه که در نتیجهٔ روی آوردن به مفاهیم انتزاعی حاصل شده است.

سطح ادبی

- بعد از پیروزی انقلاب، قالب‌های سنتی مورد توجه قرار گرفت و شیوهٔ نیمایی به‌ویژه در میان جوانان و انقلابیون تا حدودی از رونق افتاد و قالب‌های قصیده و غزل رایج شدند.
- در شعر سنتی این دوره تقلید از سبک عراقی و خراسانی و تمایل به آن‌ها زیاد است.
- گرایش به خیال‌بندی، شعر برخی شاعران این دوره را گاه به شعر بیدل و صائب نزدیک کرده است.
- در سال‌های نخستین، شعر این دوره از تمثیل و نمادگرایی کمتر بهره گرفته است و شاعران به صراحت بیان روی آورده‌اند؛ اما به تدریج با الهام از فرهنگ اسلامی، تمثیل و نماد در ادبیات راه پیدا کرد.

سطح فکری

- شاعران به مفاهیم و مضامین اسلامی به‌ویژه فرهنگ عاشورایی توجه نمودند.
- روح حماسه و عرفان در شعر این دوره آشکار است. در حماسه بعد زمینی غلبه دارد و در عرفان بعد آسمانی؛ تلفیق این دو را در غزل حماسی انقلاب می‌توان دید.
- روی آوردن به مفاهیم انتزاعی در شعر این دوره آشکار است.
- فرهنگ دفاع مقدس یکی از اصلی‌ترین درون‌مایه‌های شعر این دوره است.

(ب) نثر

سطح زبانی

- زبان داستان‌ها به ویژه در زمان جنگ بیشتر عامیانه است.
- ساده‌نویسی که در دوره‌های پیش شروع شده بود، در این دوره نیز ادامه یافت.
- با انقلاب اسلامی و وقوع جنگ تحمیلی، بسیاری از واژه‌های مربوط به فرهنگ ایثار و شهادت و مبارزه و مقاومت وارد زبان داستان شد.

سطح ادبی

- از پایان دهه پنجاه تا پایان دهه شصت، گرایش به داستان‌های بلند بیشتر از داستان کوتاه است. در صورتی که قبل از انقلاب اقبال به داستان کوتاه، هم در میان مردم و هم نویسندگان وجود داشت. از آغاز دهه هفتاد گرایش به داستان کوتاه بیشتر شد.
- در دهه نخست انقلاب، دوری از سبک‌های جدید داستان دیده می‌شود اما به تدریج به ویژه بعد از جنگ، گرایش به سبک‌های جدید داستان‌نویسی مانند جریان سیال ذهن بیشتر می‌شود و نیز در دهه هشتاد شاهد داستان‌نویسی (مینی‌مال) و مدرن‌نویسی هستیم.
- گرایش به برخی قالب‌های دیگر مانند خاطره، قطعه ادبی، سفرنامه، شرح حال و نوشته‌های ادبی - تحقیقی رایج شد.

سطح فکری:

- تنوع موضوع‌ها یکی از خصایص برجسته ادبیات داستانی پس از انقلاب است. دگرگونی‌های بنیادی، سرچشمه‌ای برای نویسندگان بعد از انقلاب شد.
- اندیشه حاکم بر داستان‌های دهه اول پس از پیروزی انقلاب، ابتدا سیاسی‌بودن و در مرحله بعد، اجتماعی‌بودن است.
- از مضامین نثر این دوره می‌توان به بی‌توجهی به مادیات، دعوت به اخلاقیات، استکبارستیزی، مبارزه با بی‌عدالتی اجتماعی، استقبال از شهادت و فرهنگ ایثار و دفاع از وطن اشاره کرد.
- یکی از ویژگی‌های ادبیات داستانی معاصر تا پیش از انقلاب، غیردینی و گاه ضددینی بودن آن است. حتی گاهی در آثار غیردینی مبارزه با اصل اسلام و تعالیم آن دیده می‌شود.
- تفکر انسان‌گرایانه (اومانیزم) که در آثار قبل از انقلاب وجود داشت، گاهی در برخی از آثار بعد از انقلاب به گونه‌ای کمرنگ مشاهده می‌شود.

درس یازدهم

- هر بیت، دو پاره یا مصراع دارد که چونان کفه‌های ترازو با یکدیگر برابرند و به طور دقیق، نشانه‌های هجایی و وزن آن دو، همگونی و برابری دارند.
- نیما برای رهایی از تنگناهای عروضی مبتنی بر تساوی و نظم هجاهای هر مصراع، شکل جدیدی از وزن را ایجاد کرد. به این صورت که قید تساوی هجاهای دو مصراع را برداشت و دست شاعر را در سرودن شعر باز گذاشت؛ بی آنکه از زیبایی موسیقایی وزن قدیم بکاهد.
- شعر نیمایی وزن عروضی دارد؛ اما کوتاهی و بلندی مصراع‌ها و نیز تعداد هجاها برابر نیست.
- یعنی لازم نیست که تعداد وزن‌واژه‌های هر بخش آن یکسان باشد؛ مثلاً در یک مصراع می‌توان یک فاعلاتن آورد و در مصراع دیگر، دو یا سه یا چهار؛ یا حتی می‌توان نیمی از یک وزن‌واژه را در یک مصراع قرار داد.
- کوتاهی و بلندی مصراع‌های شعر، در برخی از قالب‌های شعر کهن مانند «قالب مَسْتَزاد» پیشینه داشته است.
- در عروض سنتی برای هر یک از وزن‌ها اسمی نهاده‌اند، مثلاً وزن حاصل از تکرار ارکان زیر را چنین می‌نامند:

مفاعیلن	هزج
فاعلاتن	رمل
مستفعلن	رجز
فعولن	مقارب

- برای نام‌گذاری وزن‌ها به شیوه عروض عرب، بیت، مبنای محاسبه قرار می‌گیرد که در عروض سنتی آن را «بحر» نامیده‌اند.
- کوتاه‌ترین مصراع شعر سنتی فارسی دو رکن و طولانی‌ترین آن چهار رکن دارد که در مجموع، بیت‌های شعر فارسی ۴، ۶ یا ۸ پایه خواهند داشت.
- اگر تعداد پایه‌ها هشت تا باشد، به آن «مثنی» می‌گویند.
- اگر تعداد پایه‌ها شش تا باشد، به آن «مستثنی» می‌گویند.
- اگر تعداد پایه‌ها چهار تا باشد، به آن «مرتب» می‌گویند.
- چنانچه پایه آخر کامل باشد، «سالم» و اگر یک هجا از رکن پایانی حذف شود، «محدوف» نامیده می‌شود.

مرکز مشاوره تحصیلی

علیرضا افشار

درس دوازدهم

حسن تعلیل

- در لغت به معنای دلیل و برهان نیکو آوردن است.
- در اصطلاح ادبی آن است که دلیلی هنری (شاعرانه) و غیرواقعی برای امری بیاورند؛ به گونه‌ای که بتواند مخاطب را اقناع کند و خیال‌انگیز باشد.
- چند مثال:

نرگس همی رکوع کند در میان باغ زیرا که کرد فاخته بر سرو مؤذنی
باران همه برجای عرق می‌چکد از ابر پیداست که از دست کریم تو حیا کرد
رسم بدعهدی ایام چو دید ابر بهار گریه‌اش بر سمن و سنبل و نسرين آمد

حسن آمیزی

- عبارت است از آمیختن دو یا چند حس در کلام، چنان که ذهن را به کنجکاو و دارد و با ایجاد موسیقی معنوی، بر تأثیر و زیبایی سخن بیفزاید.
- حس آمیزی گاه آمیختگی حواس با امور ذهنی و انتزاعی است.
- چند مثال:

سپهد پرستنده را گفت گرم سخن‌های شیرین به آوای نرم
بر لب کوه جنون خنده شیرین بهار نقش زخمی است که از تیشه فرهاد شکفت
با من بیا به خیابان / تا بشنوی بوی زمستانی که در باغ رخنه کرده است.
از صدای سخن عشق ندیدم خوش تر یادگاری که در این گنبد دوار بماند

اسلوب معادله

- بیان مطلبی در دو عبارت مستقل، به نحوی که یکی از طرفین معادلی است برای تأیید عبارت دیگر؛ چنان که زیبایی آفرینی آن بر پایه شباهت باشد.
- به عبارتی دیگر، معمولاً مفهومی ذهنی در یک مصراع یا بیت و مفهومی محسوس در مصراع یا بیت دیگر برای تأیید آن می‌آید.
- این شیوه برابر نهادن مفاهیم و محسوس شدن امری معقول برای خواننده، موجب زیبایی آفرینی می‌شود.
- چند مثال:

دود اگر بالا نشیند، کسر شأن شعله نیست جای چشم ابرو نگیرد؛ گرچه او بالاتر است
سعدی از سرزنش خلق نترسد، هیبهات غرقه در نیل چه اندیشه کند باران را
آدمی پیر چو شد، حرص جوان می‌گردد خواب در وقت سحرگاه گران می‌گردد

پایان

مرکز مشاوره تحصیلی
علیرضا افشار

راه‌های ارتباطی مرکز مشاوره

تلگرام

اینستاگرام

وبسایت

AlirezaAfsharOfficial

AlirezaAfsharOriginal

www.AlirezaAfshar.org

رزور مشاوره خصوصی علیرضا افشار

برای رزور مشاوره خصوصی تک جلسه و ماهانه
به شماره ۰۹۳۵۸۹۶۰۵۰۳ در واتساپ پیام دهید

Afshar.xyz

آدرس تمام رسانه ها :

